

15-013-2 © 2015 Skol- och fritidsförvaltningen

Den här boken har sin utgångspunkt i den samlade kraft som finns när verksamheten utgår från barns intresse, frågor och nyfikenhet och som syns i barns lek. Den innehåller berättelser som handlar om hur barnen påverkas av lärmiljöerna på förskolan och pedagogernas förhållningsätt.

Vad blir barnen på våra förskolor i mötet med förskolan?

Vad är det de är upptagna av i och med sina lekar?

Vad är det de försöker förstå?

Vad är de nyfikna på och med utgångspunkt i detta hur utformar pedagogerna verksamheten?

Kraften i att utgå från barns lek

Åtta berättelser från våra förskolor

Kraften i att utgå från barns lek

Åtta berättelser från våra förskolor

Helsingborgs
stads skolor

Innehåll

Utgiven av	Pedagogiskt center, Skol- och fritidsförvaltningen Helsingborgs stad
Foto	Förstelärarna, Förskolecheferna, SFF Linus Grahl, SFF Anna Segerfalk Larsson, SFF Carina Wällstedt Johansson, Per Dahlbeck
Grafisk form	SFF Team KoM

© Skol- och fritidsförvaltningen 2015

9 789163 794735

ISBN 978-91-637-9473-5

I leken händer det	
Förord	4
Helsingborgsmodellen - Förskolans kvalitetsarbete	
Inledning	6
Processens förutsättningar	8
Drottninghögs förskolor - i ständig rörelse	18
Rörelse i vinden på Ametistens förskola	21
Vad varje barn kan bli på Drottninghögs förskolor	30
Fånga dagen - möt världen	40
Ett språkprojekt - från Babblarna till de 100 språkens uttrycksformer	41
Husprojekt med Upptäckarna	56
Projektets start	57
Kraften i att utgå från barns lek på Flohems förskola	68
Beskrivning av ett projekt på Flohems förskola	70
Trollet äter inte gräs - Ett sagoprojekt på Dalhems förskolor	82
En process från Bockarna Bruse till att bygga broar	83
Barnen äger sin dag och sitt lärande	
Utvecklingsarbetet kring våra lärmiljöer på Wieselgren västra förskolor	96
Hur är vi nyfikna på varandras platser på S:t Jörgens förskolor?	116
Ett projekt som vuxit fram ur temat <i>"Barns relationer till en plats"</i>	117
Efterord	132
Referenser	142

I leken händer det

Förord

av Ing-Marie Rundwall

Utbildningsdirektör i Helsingborgs stad

Förskolan lägger grunden för den första delen av det lärande som fortsätter resten av livet och där leken är viktig för barns utveckling och lärande.

Förskolan erbjuder barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktiviteter. Hela förskolans grundtanke är att barnen ska få utforska omvärlden samtidigt som de får möjligheter att utveckla sin förmåga att iaktta och reflektera.

I förskolan möter barnen vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen. För att främja lärande i förskolan så krävs aktiva diskussioner i personalgruppen för att tolka innebörden av de centrala begreppen lek, kunskap och lärande.

I våra förskolor i Helsingborg har vi sett vikten av kompetenshöjande satsningar inom förskolan sedan flera år tillbaka. Dessa har omfattat olika områden såsom pedagogisk dokumentation, naturvetenskap och estetiska lärprocesser. För att vidareutveckla förskolans lärandeuppdrag behövde vi ta ytterligare steg mot en fördjupning utifrån ett kollegialt förhållningssätt tillsammans med förskolechefer och förstelärare kring kraften i barns lek. Ett sådant steg är vår processutbildning för våra nya förstelärare i förskolan under läsåret 2014/2015.

Resultatet av processutbildningen är bland annat denna skrift med åtta berättelser från några av våra förskolor. I skriften beskriver förskolechefer och förstelärare hur de, på ett processorienterat sätt, arbetar med förskolans lärande genom att lyssna på barns tankar och lek. Syftet är att i barnens lek bejaka det okända då det troligen är där framtida lösningar finns.

Denna skrift vänder sig i första hand till pedagoger och chefer i Helsingborgs förskolor. Den kan ses som en uppmaning till reflektion kring det egna arbetet och förhoppningsvis ge stöd och inspiration för att gå vidare och utveckla det egna arbetet. Skriften har sammanställts av Carina Wällstedt Johansson, pedagogista i Helsingborgs stads skolor, och Per Dahlbeck, universitetsadjunkt på Malmö högskola. De har också varit ansvariga för vår processutbildning för förstelärare.

Ing-Marie Rundwall

Utbildningsdirektör i Helsingborgs stad

Helsingborgsmodellen

Förskolans kvalitetsarbete

Inledning

av Carina Wällstedt Johansson
Pedagogista i Helsingborgs stads skolor

I mitt uppdrag som pedagogista ingår att stödja pedagogerna i deras viktiga arbete med barns utveckling och lärande. En del av uppdraget går ut på att vara ambassadör för våra förskolor i Helsingborg och sprida goda arbetssätt.

Helsingborgs stads skolor valde i maj 2014 att anställa förstelärare i förskolan. Förstelärarna efterfrågade ett gemensamt nätverk och någon form av fortbildning. I november 2014 startade vi därför en processutbildning för förstelärare och deras förskolechefer för att få till stånd ett fördjupat kollegialt lärande i våra förskolor.

Vi formulerade följande syfte med processutbildningen läsåret 2014-2015:

- Utveckla en lärande organisation på alla nivåer med utgångspunkt i den egna praktiken och kopplat till olika vetenskapliga teorier.
- Att utveckla försteläraryppdraget samt utveckla strategier för att öka måluppfyllelse för förskolans "dubbla lärandeuppdrag".
- Att dokumentera de samlade erfarenheterna i en skrift för att visa på former för kollegialt lärande.

Tanken med att utveckla en skrift är att det visar en del av det goda arbete som pågår i våra förskolor med stöd i förskolans läroplan, pedagogisk litteratur och aktuell forskning. Skriften kan fungera som inspiration och få andra att vilja prova nya arbetssätt som skapar goda förutsättningar för barnen i förskolan.

Den här skriften har sin utgångspunkt i den samlade kraft som finns när verksamheten utgår från barns intresse, frågor och nyfikenhet och som syns i barns lek. Den innehåller berättelser som handlar om hur barnen påverkas av lärmiljöerna på förskolan och pedagogers förhållningssätt. Vad blir barnen på våra förskolor i mötet med förskolan? Vad är det de är upptagna av i och med sina lekar? Vad är det de försöker förstå? Vad är de nyfikna på och med utgångspunkt i detta hur utformar pedagogerna verksamheten?

Processens förutsättningar

av Carina Wällstedt Johansson & Per Dahlbeck

Kursledare för processutbildningen för förstelärare i förskolan

Hur kan förskolans verksamhet bli mer kvalitativ? Vilka verktyg kan man använda sig av? Vad kan förstelärarna göra för att utveckla kvalitet i den pedagogiska verksamheten och vilken betydelse spelar förskolechefer för det arbetet? Det är frågeställningar vi ställer oss i början av processutbildningen för förstelärare och deras förskolechefer.

Vårt mål är att det ska bli en skillnad för barnen i de förskolor som är med. Vi strävar efter att barnen ska bli mer delaktiga i sitt lärande och få mer inflytande över sin vardag. Vi strävar också efter att pedagogerna ska skaffa sig redskap för att fullt ut kunna förstå vad barnen håller på med och är intresserade av.

Vad säger styrdokumentet?

Tidigare fanns det nationella krav på att varje kommunal förskola skulle författa kvalitetsredovisningar varje år (SFS 2005:609).

Numera åläggs varje förskola enligt läroplan och skollag att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete. Det är förutsättningar för detta kvalitetsarbete som är fokus för denna skrift.

I förskolans läroplan slår Skolverket fast att verksamheten ska präglas av en pedagogik där omvårdnad, omsorg, fostran, och lärande bildar en helhet. Det finns en lång svensk förskoletradition vad gäller hur verksamheten ska präglas av omvårdnad, fostran och omsorg. Lärandets roll stärktes i den reviderade läroplanen som antogs 2010 (Lpf 98 rev 10).

Förskoleverksamhet lyder sedan 2010 under skollagen. I den slår Skolverket fast att all undervisning ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Frågan är vad det betyder i en pedagogisk vardag på en förskola och på vilket sätt det kan styra utvecklingen av verksamheten.

En vetenskaplig grund?

Den första frågan som det gäller att besvara är om det finns en entydig vetenskaplig grund som det gäller att komma fram till och som i en förlängning kan implementeras i den pedagogiska verksamheten. Det förefaller kanske för enkelt att göra den tolkningen. Det skulle ju innebära att svaren på hur en bra verksamhet ser ut finns bortom nästa hörn. Det gäller bara att lyhört lyssna till vad forskningen inom pedagogik kommit fram till och tillämpa det i en praktik. Så går det att tolka boken "Utmärkt undervisning". Författarna hävdar där att det finns svensk och internationell forskning som ringar in framgångsfaktorer för att bedriva en utmärkt undervisning som alltså då vilar på vetenskaplig grund (Håkansson & Sundberg 2013).

Christian Eidevald, författare och pedagogikforskare, hävdar å andra sidan i "– Hallå, hur gör man?" att det inte finns **en** vetenskaplig grund att luta sig mot när det handlar om att hitta en praktik som är framgångsrik i förskolan och skolan (Eidevald 2013). Han skisserar två teoretiska perspektiv för att förstå och förhålla sig till kunskaper och lärande. Den ena utgår från ett utvecklingspedagogiskt tänkande och den andra från ett intra-aktivt pedagogiskt tänkande (Sheridan & Pramling Samuelsson 2012, Lundahl 2013, Lenz Taguchi 2012). Vi ska inte här fördjupa oss i de olika teoretiska utgångspunkterna utan bara konstatera att för att se om undervisningen har burit förväntad frukt så används i det förra fallet dokumentationer enligt Learning study och i det senare för pedagogisk dokumentation (Holmqvist Olander 2013, Lenz Taguchi 2012/2013). Läroplanen tar inte ställning till vilken sorts dokumentation förskollärare ska arbeta med. Däremot står det tydligt att verksamheten ska dokumenteras. Skolverket har också gett ut ett stödmaterial "Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – pedagogisk dokumentation" och i den är det otvetydigt det senare teoretiska perspektivet och den senare dokumentationsformen som förordas (Skolverket 2012).

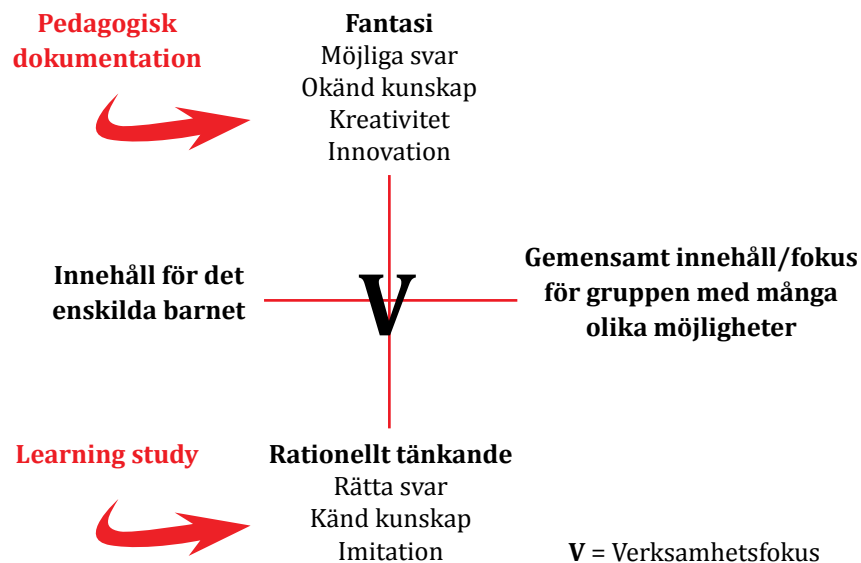
Ett dubbelt lärandeuppdrag

Ingela Elfström, pedagog och forskare, menar i sin avhandling "Uppföljning och utvärdering för förändring – pedagogisk dokumentation som grund för kontinuerlig verksamhetsutveckling och systematiskt kvalitetsarbete i förskolan" att det är en rimlig tolkning av måldokumenterna att det finns ett dubbelt lärandeuppdrag för förskolan att arbeta mot (Elfström 2013). Verksamheten ska dels erbjuda möjligheter för barnen att reproducera kunskaper, traditioner och kultur, det vill säga lära sig det som pedagoger kan och som vi tycker att barnen bör lära sig. Verksamheten ska också ge möjligheter för det enskilda barnet att skapa mening och göra överskridanden, det vill säga utforska det okända och pröva och utforma nya förståelser och nya logiker. De två lärandeuppgifterna står inte i en motsatsställning utan tycks förutsätta varandra. Ju mer vi vet och kan om något desto troligare är det att vi då också kan ställa frågor om det ännu utforskade och bli nyfikna på att veta och kunna mer. Men, när det kommer till att förstå hur väl den pedagogiska verksamheten svarar mot det dubbla uppdraget så handlar det om olika logik och fokus för dokumentationerna. I Learning study söker pedagoger svar på om barnen har lärt sig det vi förväntade oss. De är också nyfikna på vilka förutsättningar som var gynnsamma för lärandet. I pedagogisk dokumentation vill pedagogerna veta mer om barns teorier och hypoteser kring ett innehåll och de vill med hjälp av dokumentationen synliggöra barnens meningsskapande och den förändrade förståelsen, som blir en följd av den pedagogiska verksamheten. Och inte minst vill pedagogerna förstå och öppna upp för en annan logik och förståelse än den vedertagna.

Det gäller att inte stanna i ett antingen eller tänkande, att det antingen handlar om att skapa förutsättningar för ett lärande som leder fram till kända mål och kunskaper eller att skapa förutsättningar för ett lärande som öppnar upp för utforskandet och prövandet av det okända, det ännu inte kända. En som stödjer ett både och perspektiv är Karl Palmås, forskare, sociolog och civilingenjör (Palmås 2011). Han har tittat på förutsättningar för framväxten av nya och innovativa företag. Han skriver i "Prometheus eller Narcissus – Entreprenören som samhällsomvandlare" att förmågor som vi traditionellt har delat upp som oförenliga och starkt åtskilda i själva verket hänger intimt samman. Han hävdar att förmågor att imitera, till exempel känd kunskap, och förmågor att vara innovativ, till exempel genom att tänka nytt och annorlunda, inte bör

skiljas åt mellan människor eller i en människa. Det är först när de får utvecklas parallellt och sammanvävt som en organisation, till exempel ett företag, som de är i rörelse och utveckling. I den organisationen sker hela tiden ett lärande, ett lärande som inte upphör. Kort skrivet, en lärande organisation. I en sådan organisation sker det också ett lärande och en utveckling både på det individuella planet och på det kollektiva. Individer utvecklar sitt tänkande och kunnande parallellt med att gruppen gör det. Överfört till förskolans verksamhet så skulle den alltså uppmuntra och stödja ett lärande som både innehåller lärandet av det kända och utforskandet av det okända. Verksamheten skulle vidare baseras på att individens lärande är intimt sammankopplat med gruppens lärande. De förutsätter varandra. Under processutbildningen med våra förstelärare växer det fram en modell för att beskriva dessa förhållanden.

Modell för lärandets innehåll

Lärandets innehåll: Vi behöver se helheten. Det dubbla uppdraget dvs att vi inte kan vara på ett ställe i modellens begrepp hela tiden, utan behöver utmana barnen och förflytta oss inom den. Både fantasi och rationellt tänkande behövs för att samhället ska utvecklas. Det behövs människor som kan samarbeta i grupp, lyssna på varandra och lära av varandra samtidigt som individen måste få ta plats.

Det är en föränderlig modell där respektive sammanhang kan ändra, lägga till och utveckla den så att den blir ett användbart redskap för att analysera den egna verksamheten och skapa en riktning för utveckling av densamma. Under processens gång för pedagoger och kursledare en livlig diskussion om vilken sorts lärande det är vi ska fokusera på och vilken sorts lärande vi tycker att vi får syn på i dokumentationer. Pedagoger och kursledare är överens om att oavsett vilken form av lärande som verksamheten fokuserar på så måste pedagogerna ta ställning till vilken form av tillägg de vill göra till barnens lärande och undersökande. Det får inte vara så att pedagoger slår sig till ro med att dokumentera och konstatera vad barnen håller på med, vad de undersöker och vad de vill lära sig. Det gäller för verksamheten att möta upp barnen, det vill säga att pedagoger måste förstå att verksamheten, och därmed både pedagoger, material och miljö, kan och ska göra en skillnad.

Innehållet

Oavsett om lärandet syftar till ett erövrande av ett känt innehåll eller ett utforskande av det okända så måste det finnas ett innehåll.

Läroplanen slår fast fyra innehållsområden; språk, matematik, naturvetenskap och teknik. Därutöver slår läroplanen fast följande:

Verksamheten ska bidra till att barnen utvecklar en förståelse för sig själva och sin omvärld. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra grunden för den pedagogiska verksamheten.

Den ska utgå ifrån barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter. Flödet av barnens tankar och idéer ska tas till vara för att skapa mångfald i lärandet.

Barnperspektiv - barns perspektiv

Det är alltså barnens erfarenheter, intressen och åsikter som ska styra vilket innehåll barnen ska arbeta med i förskolan. Därutöver ska barngruppens behov styra val av innehåll. Det är uppenbart att det blir pedagoger som läser och tolkar vad det betyder. Till sin hjälp har de dokumentationer, men också kunskaper och erfarenheter. De måste alltså göra val. För att synliggöra dessa val har pedagoger och kursledare kommit fram till att det finns olika syn på barn och verksamheten som påverkar vilka val pedagoger gör.

Man kan utgå från ett barnperspektiv eller eftersträva att utgå från barnens perspektiv. I det förra fallet så vilar pedagogens val på erfarenhet, kunskaper och kanske traditioner när pedagogen tänker sig veta vad barn behöver, är intresserade av och vill lära sig om. I det senare fallet så vilar svaren hos barnen. Det är endast de som kan veta vad de är intresserade av och nyfikna på. I det senare fallet kanske det är lämpligare att prata om barnets perspektiv eftersom varje barn är unikt. Samtidigt så sker det ständigt en "smitta" bland barnen som innebär att ett intresse hos något eller några barn tenderar att "smitta" fler och fler barn. I de berättelser som följer kommer läsaren att se flera exempel på det. Under processens gång har pedagoger och kursledare strävat efter att förstå och se att det finns en balans mellan dessa två perspektiv.

Det vore märkligt om pedagoger med kunskaper som baseras på erfarenheter, utbildning och på forskning skulle förneka sina kunskaper när det kommer till att planera för en bra verksamhet genom att skaffa material och utforma en miljö som man tänker är lämplig för barns utforskande och lärande. Pedagogerna utgår då från sitt barnperspektiv. När sedan barnen möter material och miljö så gäller det för pedagogerna att lyhört försöka begripa hur material och miljö fungerar ur barnens perspektiv. Exempel på detta kommer läsaren att möta i några av texterna.

Oavsett om pedagoger är överens om att sträva efter att utgå från barns perspektiv när de försöker förstå och tolka vad barnen är intresserade av så kan de utgå från olika sätt att tolka vad ett barn är. Pedagoger och kursledare diskuterade olika synsätt under processens gång.

Barn som person - barn som position

Liselotte Bjervås, pedagog och forskare, intervjuade pedagoger för att undersöka hur pedagoger i förskoleverksamhet pratar om barn. Hon upptäckte att de pratade om barn på två olika sätt (Bjervås 2012). En del pedagoger pratade om barn som om de är på olika sätt, opåverkat av omgivning och situation. Andra pedagoger pratade om barn som att de *blir* på olika sätt beroende på omgivning och situation. I det förra fallet kunde pedagoger säga att ett barn var okoncentrerat eller livligt. Barnet som person hade dessa egenskaper. I det senare blev barnet livligt eller okoncentrerat beroende till exempel på den pedagogiska verksamheten, vilket material, vilka aktiviteter och vilken miljö som erbjöds. I det senare fallet blev alltså barnet utefter position.

I vår process med förstelärare, förskolechefer och kursledare fördes livliga diskussioner om dessa två synsätt. Speciellt det senare synsättet präglade diskussioner om hur en verksamhet "skapar" barn. I stort var pedagoger och kursledare överens om att en balans mellan synsätten var möjlig och eftersträvansvärd, även om det senare synsättet var mest fruktbart för att kritiskt granska den pedagogiska verksamheten och skapa förändringar i den. Att se barn som position innebär ju att det aldrig finns "fel barn" i en grupp som orsak till en icke-fungerande verksamhet. Det senare synsättet ställer alltså stora krav på pedagogers förmåga att skapa en verksamhet som utgår från just de barn som finns i gruppen.

Leken

Låt oss avsluta denna inledande text där vi började, med leken. Det verkar rimligt att pedagoger som är intresserad av vad barnen är intresserade av uppmärksammar barnens lek. I barnens lek syns det vad som fångslar och upptar barn. I bakgrunden till de förtydligande målen i läroplanen för förskolan, "Förskola i utveckling", skrivs det om just lekens betydelse.

Att främja barns lek och skapande och se detta som ett viktigt sätt för barn att utvecklas, samspela med andra och som en del av lärandet liksom ett sätt att bearbeta intryck och hitta egna uttryck för sina upplevelser är ett av förskolans viktigaste uppdrag och ingår i den svenska förskolepedagogiska traditionen.

I förskolans läroplan har alltså lek och lärande en framträdande roll (Lpf 98, rev 10). De är viktiga utgångspunkter för arbetet med barnen i förskolan. Vi har konstaterat att det finns minst två olika teoretiska utgångspunkter för att förstå och förhålla sig till kunskaper och lärande - lärande av det kända respektive utforskandet av det okända. I det förra fallet används dokumentationsformen Learning study och i det senare pedagogisk dokumentation.

Vad gäller då när vi tittar på leken för att förstå den och för att ge den en framträdande plats i verksamheten precis som läroplanen föreskriver. Finns det en entydig tolkning och förståelse av leken?

Marie Öksnes, författare och forskare, menar att leken är mer komplicerad än så. Hon skriver om den flertydiga leken i en bok med samma titel (Öksnes 2013). Öksnes menar att det finns teorier som styrker att vuxenvärlden och pedagoger kan betrakta leken som "nyttig" i bemärkelsen att i leken sker ett lärande som går att styra och kontrollera i en pedagogisk verksamhet. Det är oftast en lek som inte stör eller bryter av en ordning. Den kan nästan betraktas som ett redskap för lärandet. Men, det finns också teorier som utgår från att leken är viktigare, och kanske till och med farligare, än så. Öksnes relaterar till främst två forskare när hon skriver om denna syn på lek och varför barn leker.

Karnevalen hos Bahktin och leken hos Gardamer har inga varför-frågor knutna till sig. Det handlar om att välkomna det okända, det vi ännu inte vet något om. Det handlar om att existera i ett nu där något händer (Öksnes 2011).

Helena Granström, författare, fysiker och matematiker, lyfter också betydelsen av lek som något som inte går att styra och kontrollera:

Det finns ett allvar som inte kan uppnås på annat sätt än genom lek. Det är ett allvar vars ansikte inte nödvändigtvis är sammanbitet, ett allvar som infinner sig hos den som erfar livets påtagliga närhet i allt. Leken är inte, såsom den ofta förstås av vuxenvärlden, en verksamhet möjlig att separera från tillvaron i övrigt, utan snarare ett raster genom vilken hela tillvaron erfars. Det som de vuxna förstår som verklighetsflykt utgör för barnet verklighetens själva fundament (Granström 2010).

I de berättelser som följer kommer läsaren att möta hur den synen på lek tillåts påverka pedagogernas val och därmed den pedagogiska verksamheten. Det är pedagoger som inte skiljer på lärandet av de kända kunskaperna eller utforskandet av det okända, som inte skiljer på fakta och fantasi, utan som ser dem som oskiljaktiga och som lika nödvändiga och som befruktande varandra. Pedagogerna är inte ensamma i sitt tänkande. Låt oss därför avsluta texten om lek med ord från Albert Einstein:

Jag tror på intuition och inspiration. Fantasi är viktigare än kunskap. För kunskap är begränsad, medan fantasi rymmer hela världen, stimulerar utveckling, föder evolution. Den är, strikt talat, en verklig faktor i vetenskaplig forskning.

Slutord

I "Läroplanen för förskolan" står att förskolan ska fungera "i ett samhälle präglad av ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt." (Skolverket 1998 rev 10).

Det bör betyda att verksamheten i förskolan ständigt måste vara beredd på att förändras och vara i rörelse för att fungera tillfredsställande i det föränderliga samhället.

Helsingborgs stads vision *Helsingborg 2035* är att Helsingborg ska vara den skapande, pulserande, globala, gemensamma och balanserade staden för både människor och företag. För att medverka till att visionen blir verklig så kan förskolor spela roll, en stor roll. Denna skrift visar att vi satsar på förskolans barn redan nu och dessa framtida vuxna som ska leva och verka i staden.

I denna skrift vill vi synliggöra processer på åtta av våra olika förskolor i Helsingborg som tycks leda i en riktning mot en kvalitativ förskola. Vi vill bidra med berättelser som visar hur barn utforskar världen i lek och lärande på förskolor som står i deras tjänst. Förskolor där pedagoger anstränger sig för att lyhört lyssna på alla barn och skapa en verksamhet som följsamt bejakar och utmanar barns meningsskapande.

Vi tänker att det behövs både fantasi och rationellt tänkande för att samhället ska utvecklas. Det behövs människor som kan samarbeta i grupp, lyssna på varandra och lära av varandra samtidigt som varje individ måste få ta plats.

Det är rimligt att tänka att det innebär att barn går till dessa förskolor med lätta steg. Där vill de vara för att de känner att de blir tagna på allvar, både när de leker och när de undersöker och lär. Allt i en behaglig mix. Det handlar inte om att först lära och sedan leka. Det handlar om både och.

Drottninghøgs förskolor - i ständig rörelse

Förskolechefens inledning

av Helene Saetre

Drottninghøgs förskoleområde består av Kristallens förskola, Ametistens förskola samt Diamantens förskola. Drottninghøg är en stadsdel som växer och planeras för att förtätas. Vi har en stor mångfald och vi ser olikheter som en tillgång. Vi har närhet till bibliotek och skola och fantastiska grönområden i vår omedelbara närhet.

På Drottninghøgs förskolor tror vi på det kompetenta barnet och utgår ifrån deras intressen och behov. Alla pedagoger ser och möter barnet som just den unika individ hon/han är.

Kreativitet och nyfikenhet ligger till grund för vår verksamhet och vi strävar efter att arbeta på ett utforskande sätt där barnen får möjlighet att formulera hypoteser och tankar med närvarande pedagoger som är medforskare.

För att kunna ge varje barn de rätta utmaningarna är pedagogisk dokumentation och reflektion viktiga hjälpmedel i vårt arbete. Genom detta synliggör vi barnens lärande för oss och för barnen själva. Vi skapar dessutom en trygg miljö där alla barn känner sig hörda och sedda. En lärmiljö där varje barn kan bli och inte är, är en viktig och grundläggande utgångspunkt i vårt förhållningssätt.

Vi startar vår stora förändring av förskolornas miljö genom att sätta oss på golvet för att undersöka vad det är våra barn ser när de kommer in på våra förskolor. Vi konstaterar att det är mycket ben och höga stolar. Vi beslutar då att förändra våra lärmiljöer till barnens miljöer med låga bord, tillgänglighet och basmiljöer som ständigt förändras utefter barnens intressen på alla avdelningar. Dessa basmiljöer är tänkta att inspirera till matematik, språk och kommunikation, kultur och musik, natur och teknik, bygg och konstruktion samt rollek.

För att upptäcka hur barnens möten blir i dessa miljöer och vad det är de vill upptäcka och lära, använder vi pedagogisk dokumentation som verktyg. Genom pedagogisk dokumentation kan vi se att det sker ett lärande både hos pedagoger och barn. Den bästa fortbildningen sker i den egna verksamheten enligt Karin Alnervik som har forskat om utveckling av förskoleverksamhet. Därför är det viktigt att skapa en organisation som ger förutsättningar för ett kollegialt lärande genom att det finns avsatt tid för pedagogerna att reflektera tillsammans. Precis som vi säger att barn *blir* i motsats till att de *är*, kan jag se att pedagogerna blir. Det är viktigt att organisationen bygger på en tro på kompetenta pedagoger och att det finns bra förutsättningar för att de skall bli just det, kompetenta pedagoger. Det kräver att förskolechefen medverkar till att skapa en tillåtande kultur, där pedagoger uppmuntras att vara modiga så att de vågar stanna upp för att vänta in barnen och där det är tillåtet att prova även om det blir kaos. Miljöerna är hela tiden föränderliga utefter barnens intressen. Aleksandra beskriver i sin berättelse hur pedagogerna vågar vänta in barnen och vara lyhörda, för att sedan ge barnen utmaningar istället för att byta fokus eller avbryta barnen i deras upptäckande.

Pedagoger kan ägna mycket tid åt att diskutera dokumentationen men utan att också involvera barnen och rikta arbetet mot nya frågor och upptäckter i utforskandet med barnen. De vuxna fortbildar sig med hjälp av sin dokumenterande praktik, men vet ofta inte hur de skall gå vidare för att utmana barnens lärandeprocesser (Taguci 2012).

Det är viktigt att som pedagog ständigt vara lyhörd och försöka förstå vad det är barnen försöker upptäcka för att kunna ge dem utmaningar som känns meningsfulla för barnen.

Rörelse i vinden på Ametistens förskola

av Sven Stedt

Förstelärare på Drottninghögskolor

För drygt ett år sedan flyttar de flesta av Drottninghögskolors 5-åringar till nya lokaler. De ligger mitt i Drottninghögskolors centrum - en stor lokal med många rum. Vi ser stora möjligheter i dessa lokaler för barn och pedagoger.

Vi flyttar in och vårt första steg är att börja arbeta med våra lärmiljöer. Barnen har stort inflytande över hur vi formar våra basmiljöer. Eftersom vi har många rum till vårt förfogande inreder vi rummen med tydliga funktioner. Tillsammans med barnen kommer vi fram till de olika rummens innehåll och material. Efterhand som möbler och material levereras är barnen med och packar upp och inreder.

Under resans gång bestämmer vi oss för att stanna upp och försöka se och förstå vad som intresserar barnen. Vi lyssnar och ser vad som pågår. Vi försöker se om material och miljöer fungerar som vi förväntat. Det blir en tydlig skillnad på hur barnen leker. Barnen är ivriga att bekanta sig med sina nya miljöer. Barnen delar sig i mindre grupper. Det blir ett livligt språkande. Några rum lockar mer än andra. Vi funderar på varför vissa rum inte lockar barnen som vi tänkt. Vad gör att ett rum inte fångar barnens intresse? Det blir en fråga för oss pedagoger att brottas med. Våra planeringar börjar ändra form. Vi delger varandra vad vi ser och vad det ger oss för tankar. Något händer med oss under processen. Vi börjar titta på våra dokumentationer tillsammans. Intresset för vad som händer i barngruppen ökar. Barnens erfarenheter och visade intresse och får större plats i våra samtal och planeringar. Vi ser olika saker och gör olika tolkningar. Det är inte alltid vi är överens om våra förslag till förändringar, men det ser vi som en tillgång. Vi blir bättre på att beskriva våra tankar och att lyssna på varandra. Till en början tar det lite längre tid men vi ser stora vinster. Både barn och pedagoger är delaktiga när vi går vidare.

Vi byter innehåll i några rum och andra rum behöver en bättre introduktion. Vi börjar arbeta med olika små projekt i tre grupper.

Nästa steg för oss på Ametisten blir att arbeta med ett projekt under en längre tid. Vi bestämmer att projektet ska vara gemensamt för de tre grupperna och utgå ifrån barnens intresse. I en av grupperna hittar vi ett tydligt intresse för saker som rör sig i vinden. En spännande utgångspunkt som jag som pedagog blev uppriktigt nyfiken på. Vi bestämmer att projekten ska undersöka rörelse. Tre grupper arbetar med samma område, men med olika ingångar. Vi tänker att vi kan inspirera varandra, både barn och pedagoger.

Den här texten handlar mest om gruppen som förundras av vad som rör sig i vinden.

Rörelse i vinden

Vi börjar med att gå ut. Vädret är perfekt för ändamålet. Det blåser minst kuling, men inget regn. Förberedelserna är klara och vår skrinna är packad med olika material att erbjuda barnen. Vi har med oss papper av olika slag, snören och band. Saxar, lim och tejp finns också med för att barnen ska kunna konstruera och prova sina idéer.

Ett barn vill göra en flagga. Hela gruppen sluter upp och ger sig på materialet i skrinna. De väljer silkepapper som de sätter fast på en lång pinne. Vinden får flaggan att fladdra våldsamt och det prasslar. Vi vill göra en större flagga, säger ett barn. En pedagog frågar hur lång flagga vinden kan lyfta. Alla barn är delaktiga i att göra flaggan längre. Några klipper papper, andra klistrar och tejpar. Någon tar hand om att fånga in flaggan när en ny bit ska fästas. Snart har vi en jättelång vimpel som står rakt ut i vinden och smattrar. Ett barn tycker att vimpeln skall stå på toppen av en kulle för att flyga högre. Snart kan barnen se sin vimpel flyga högt. Vi fortsätter att göra flaggor av olika material. Vi tar bilder och filmar. Inne på förskolan målar barnen bilder av flaggor som rör sig i vinden.

Rutiner börjar ta form. Gruppen samlas ofta för att titta på bilder och små filmklipp av det som vi gjort tidigare. Bilderna blir ett stöd för barnen att kunna gå tillbaka och reflektera om sina upplevelser. Bilderna stöder kommunikationen och blir till en hjälp att göra sig förstådd. Barnen berättar vad de tycker är roligt, men också det som är svårt. Jag märker att vinden fångar barnens intresse. Jag blir också nyfiken. Jag undrar vad det är som förundrar barnen. Är det farten i vinden eller kraften? Jag är inte säker. Jag bestämmer mig för att följa med i barnens tankar och frågor. Jag tar ett steg tillbaka och lyssnar. Vi startar en dokumentationsvägg som växer i takt med att projekten i de tre grupperna går vidare.

I vårt projekt fortsätter barnen att undersöka vinden. Det börjar gå trögt och projektet tappar fart. Det är inte längre samma uppslutning från barnens sida. Som pedagog känner jag en osäkerhet. Här kan vi välja att gå in och styra efter våra idéer eller att avvakta och se hur det utvecklar sig. Det blir ett mellanting. Vi vill hitta fler områden där vinden har betydelse. Vi vänder oss till barnen för att höra vad de har för erfarenheter. Vi pedagoger tar en tydligare roll i samtalen och frågar barnen om de vet vad som mer kan röra sig i vinden. Barnen nämner drakar och ett barn säger fallskärmar. Vi kommer på att vi har en fallskärm i vårt förråd. Den tar vi med ut och känner kraften när vinden drar oss över gräsmattorna. Fallskärmen sätter igång nya frågor. Barnen är inte riktigt nöjda. De är överens om att den inte flyger.

Vi tänker till och vi frågar barnen om de vill göra fallskärmar till smågubbar så att de kan flyga från kullen.

Vi arbetar vidare i ateljén. Vi väljer att använda plastpåsar som vi klipper upp. Barnen ritar cirklar på plasten som de klipper ut. Vi provar hur många snören vi behöver fästa. Vi behöver falskärmschoppare. Vi tillverkar dem av flirtkulor som vi limmar till gubbar. De får ögon, näsa, mun och glasögon och är färdiga att fästa i snörena. Så fort limmet torkat provar vi försiktigt inomhus. Vi är rustade för nästa utmaning att låta gubbarna kasta sig ut från kullens topp.

Vi känner att vi är på väg att hitta en struktur för vårt undersökande av hur vinden påverkar olika saker som vi intresserar oss för. Vi använder dokumentationer för att minnas och gå tillbaka. Vi delger varandra våra erfarenheter och hittar nya utmaningar. Vi pedagoger tar oss mer tid att lyssna på barnen och ge dem mer inflytande. Vi ser att de har idéer som är värda att undersöka. Hela tiden är dokumentationer viktiga för det fortsatta undersökandet. Att kontrollera riktning och takt blir mindre viktigt. Det blir intressant på riktigt när vi tillsammans med barnen hittar nya frågor som vi inte vet vart de leder. Det känns befriande att nyfiket undersöka utan att ha krav att komma fram till den ”rätta kunskapen” inom en planerad tid. Barnens nyfikenhet och öppenhet har smittat oss pedagoger.

Efter en tid av detta flow börjar projektet tappa fart igen. Jag känner mig lite rastlös och är bekymrad för att projektet är på väg att dö ut. Än en gång kommer vi pedagoger fram till att vi kan välja att utgå från våra känslor som innebär att vi vill skynda vidare eller ha tålamod och vänta in barnen. Vi bestämmer oss för att vänta och lyssna på barnen.

Vi ser att barnen vill vara mer inne. Det gör det svårare att undersöka vinden. Barnen hittar en ny ingång. De har inte släppt taget om vinden. Barnen vill göra bilar som drivs av luft som blåser ur en ballong. De har inspirerats från en ballongbil som blivit kvar från en annan grupps experiment. Vi pedagoger ordnar fram material för det nya undersökandet.

Vi har tillgång till mycket frigolit. Det är ett lätt och fritt material som barnen själv lätt kan såga till och limma med limpistol. I övrigt använder de material från hyllorna i ateljén. Barnens intresse för att konstruera håller i sig. De provar och gör ändringar. Provar igen och tycks fundera på funktionen. Blir det en buss eller en racerbil? Att driva fordonet framåt blir mindre viktigt, men ändå ska ballongen vara med. Det går fortare och lättare att rulla utför ett lutande plan. Jag blir påmind om mina egna funderingar på vad som förundrade barnen med rörelse i vinden. Det verkar inte vara farten. Det är något annat. Kanske att något kan flytta sig utan att vi använder våra kroppar för att putta eller föra? Vi pedagoger blir inspirerade av barnens sätt att föra in vinden i ateljén genom att använda ballonger.

Vi tar in en stor fläkt till ateljén. Vi tänker att barnen ska undersöka olika saker i fläktens luftstråle. Det blir inte som vi tänkt. Istället fångar fläkten barnens intresse. De undersöker den noga. De står framför i luftdraget och pratar och sjunger. De händer något med deras röster. Ett barn konstaterar att rösten ändras. Vi kan alla höra det tydligt. Barnen provar på olika sätt. De pratar tyst, de skriker och sjunger alla sånger de kommer på. Det händer något med rösten. Ingen av pedagogerna har något svar eller någon förklaring. Vi blir också nyfikna av att närma oss ett nytt undersökningsområde. Vi bli minst lika ivriga som barnen att undersöka och pröva våra röster framför fläkten.

Kan vi höra skillnad på rösten även om vi inte kan se den som pratar framför eller bredvid fläkten? Vi provar detta på många sätt. Det är skillnad men det blir lite svårare att uppfatta om vi inte ser. Barnen verkar mest intresserade av att på olika sätt förändra rösten. Det tycks räcka med att konstatera att det går.

Istället väcker propellern i fläkten nya tankar hos barnen. De tänker på helikoptrar. Vi pratar om helikoptrar. Barnen har alla sett helikoptrar men ingen har flugit med någon. Vi undrar hur det känns. Vår kub kommer till användning. Vi sätter oss i kuben och projicerar en film som visar en flygtur ut över havet. Den går in i en by där vi landar på en fotbollsplan. Det är nästan som att flyga på riktigt. Helikoptrar fångar alla barnens intresse. De söker bilder och filmer på olika helikoptrar på nätet som vi projicerar på kuben.

I ateljén målar vi olika helikoptrar. Barnen vill göra helikoptrar. I vårt första försök visar vi barnen genom att vika enkla pappershelikoptrar som vi flyger från en hög klätterställning. Barnen tycker de flyger bra men de ser inte ut som riktiga helikoptrar. De vill göra egna som ser riktiga ut.

Vi går tillbaka till ateljén. Vi väljer ett material som utmanar barnens fantasi. Det blir återigen återvinningsmaterial tillsammans med material från hyllorna i ateljén. Barnen jobbar i små grupper på bord och på golvet. De inspirerar varandra och samarbetar när de behöver. Barnen engagerar sig mycket i byggandet. De delar idéer och prövar dem. Barnen hjälper varandra och har inte svårt att ta emot hjälp. Barnen återvänder hela tiden till sina byggen. Det finns alltid förbättringar att göra och fler detaljer att lägga till. När barnen pratar med varandra kommer det upp nya utmaningar. Vi kan nu se att barnen på egen hand hittar utmaningar som för byggandet framåt. Det måste vara någon som kör konstaterar någon. Alla håller med och alla börjar göra flygare. De måste ha stolar. Det finns ingen hejd på idéer. Under arbetets gång pratar barnen med varandra om vad deras helikoptrar skall göra.

Vi erbjuder barnen att göra en berättelse i appen Book Creator. De arbetar två och två. Barnen berättar om sitt bygge och lägger till bilder och filmklipp. Varje barn gör också en liten film där helikoptern flyger mot en projicerad bakgrund. Vårt sidospår med att undersöka rösten finns med parallellt. I olika lekar provar vi att ändra våra röster och hur det uppfattas. Projektet fortsätter att slingra fram i riktningar som barnen hittar. Bygget av helikoptrarna fortsätter att engagera barnen. De hittar nya saker som är viktiga att lägga till. Våra förväntningar att barnen skulle tappa intresset för ett längre projekt kommer på skam. Vi ser istället att barnens intresse och idéer tycks hålla oss sysselsatta hela terminen.

Reflektion och analys

Mitt mål och syfte under projektets gång har varit att hitta ett arbetssätt som stärker barnens förmåga att kommunicera och att ha inflytande över sitt lärande. Men också att ge möjlighet för barnen till ett kreativt skapande och att få möjligheter att prova sina idéer. Pedagogisk dokumentation blir till ett redskap för att möjliggöra det.

När vi valde att arbeta med projekt i tre grupper så gjorde vi det för att skapa en tydligare struktur för barnen. Det gav många fördelar i form av mindre grupper under en stor del av dagen. Nu kan vi arbeta i grupper även om inte alla pedagoger är på plats. Några i arbetslaget var oroliga för att det skulle bli distans mellan grupperna och att barnen inte skulle få samma upplevelser. Det är en fråga som vi fortsätter att diskutera i våra reflektioner. Jag strävade mer efter att vi skulle utveckla en samsyn på lärande och dokumenterandet.

Vi har hittat en del vägar som hjälper oss på vägen mot en samsyn och mot en utveckling av verksamheten. Det har varit avgörande att vi har ändrat den gemensamma planeringstiden till reflektionstid. Vi tar med oss dokumentationer som vi tillsammans tittar och lyssnar på. Vi får hjälp av varandra att se nya saker vi inte tänkt på. Det finns stora möjligheter att lära av varandra och det ger oss alla insyn i arbetet som sker i de tre grupperna. Vid några tillfällen har barnen visat vad de gjort i sina grupper för de andra barnen. I framtiden behöver vi hitta rutiner för att göra det oftare. Det blir ett bra tillfälle för barnen att delge varandra nya

kunskaper och erfarenheter. Kanske började vi i fel ände när vi prioriterade pedagogernas utbyte? Vad hade hänt om vi börjat med barnen?

Under våra reflektioner har vi använt oss av "tankebubblor", en modell med inspiration från Bulltofta förskola i Malmö (se sid 133). Detta har varit till stor hjälp för att ta vara på och strukturera våra analyser av barnens tankar och idéer. Vi har kunnat följa projektet bakåt och blicka framåt. Tankebubbelmodellen har bildat grunden i vår gemensamma dokumentationsvägg. Här har barnen kunnat vara delaktiga i alla gruppers arbete. Det tog tid innan väggen började få liv och växa. Jag har lärt att en lugn väntan oftast ger utdelning. I takt med att fler pedagoger intresserade sig för väggen så kom barnen också med i allt större utsträckning.

Nu använder sig arbetslaget av dokumentationer för att utveckla arbetet på Ametisten. Dokumentationer syns nu över hela förskolan. Vi har tagit till oss Ann Åbergs tanke om att dokumentationen blir pedagogisk först när vi använder den.

Under projektets gång har jag sett att barnen fått allt mer inflytande i alla tre grupperna. En avgörande anledning till detta är att vi ändrade våra planeringar till att reflektera och på så sätt har vi kunnat inspirera och lära av varandra. Vi har kunnat se att vårt förhållningssätt påverkat barnen. De reflekterar oftare tillsammans, utan stöd från pedagogerna. Filmer och bilder från våra tre grupper har varit ett bra underlag för våra reflektioner. De har på ett tydligt hjälpt oss att kunna fördjupa våra samtal om verksamheten. Vi kan utveckla filmandet genom att filma fler situationer under dagen. Vi kan då säkert se hur vi kan skapa mer lärande i vardagsrutinerna.

En fundering som jag haft med under arbetet är att hitta balansen mellan att söka känd kunskap eller att röra sig mot okänd kunskap. Under projektets gång har jag märkt att de gånger vi stött på frågeställningar som vi pedagoger inte hade ett svar på så ökade barnens intresse, men också vårt. Det har varit intressant att vara medforskare tillsammans och inte styra efter en förutbestämd väg. Det har inte alltid varit lätt att ta ett steg tillbaka. Jag har genom projektet fått se att det går och att barnens erfarenheter och frågeställningar håller om vi tar oss tid att lyssna och se.

Frågan om hur mycket vi pedagoger styr och påverkar, och ska styra och påverka, det som händer i förskolan är väl värt att fortsätta att reflektera kring.

Projektet Rörelse i vinden blev ett projekt med stora inslag av skapande. Blev det så för att barnen ville det eller för att jag påverkade genom ett förutbestämt mål?

